
Kasvatuksen ruumiillisuus

Saara Tuomaala: Työtätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939. Bibliotheca Historica 89, 417 s.

■ Saara Tuomaala keskittyy väitöskirjatutkimuksessaan analysoimaan oppivelvollisuuskoulun toteuttamista paikallistasolla Kivijärvellä ja Paavolassa sekä maalaislasten kokemuksia kansakoulusta. Tutkimus on lähtökohdiltaan kunnianhimoinen, sillä Tuomaala

pyrkii uudella tavalla tutkimaan lapsuuden historiaa.

Kansakoulun tarjoama kansalaiskasvatus merkitsi pyrkimystä kasvattaa moderneja nais- ja mieskansalaisia, jolloin kasvatusprojektissa korostui luku-, kirjoitus- ja laskutaidon ohessa siisteyden, hygienian ja terveyden vaaliminen sekä sukupuolen mukainen kasvatus. Tuomaala paikantaa tutkimuksensa teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia feministiseen, kulttuurin- ja yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Siten historiallinen tutkimusote saa tuekseen poikkitieteellisen näkökulman, minkä ansiosta Tuomaala käy keskusteluja monien tieteenalojen ja tutkimussuuntauksien kanssa, joissa kommentoidaan sukupuoli-järjestelmää, kerrontateorioita, intertekstuaalisuutta, muistelukerronnan ehtoja ja erityispiirteitä sekä vallan problematiikkaa. Modernisaation ja vallan yhteennivoutuminen muodostaa yhden keskeisen näkökulman, kun analysoidaan kansalaisuuden ja sukupuolen rakentumista. Toisaalta ruumiin-fenomenologia avaa uuden tavon käsitellä näitä teemoja, jolloin abstraktit käsitteet konkretisoituvat aistimellisiksi havainnoiksi ja ruumiillisiksi kokemuksiin sekä käytännöiksi.

Tuomaalan käyttämä lähdeaineisto on laaja ja monipuolinen. Kouluhallintoon liittyvien asiakirjojen ja oppikirjojen lisäksi Tuomaala on koonnut haastatteluaineiston, jossa 32 kivijärveläistä ja 35 paavolalaista kertoo koulunkäynnistään. Lähestymistapaansa Tuomaala kutsuu narratiiviseksi kertomusnäkökulmaksi, minkä lisäksi hän soveltaa intertek-

tuaalista analyysia ristiinlukiesaan erilaisia lähdeaineistoja. Lapsuuden historian analysoiminen haastatteluissa syntyneiden kokemuksetomusten kautta avaa tuoreen näkökulman lapsuuden tutkimiseen historiallisena ilmiönä. Lapsuutta kuvaavat kokemuksetomukset muodostavat monivaihteisen aineiston, jossa puhetta ja kerrontaa syvennetään ja konkretisoidaan kouriintuntuvilla muistoilla fyysisestä työstä sekä sen aiheuttamilla jäljillä ruumiissa.

Maalaislapsuuden historian tutkimisessa lähtökohdat ovat aikaisemmin olleet kansallivaltioilaisia, instituutiolähtöisiä tai modernisaatiokeskeisiä. Tuomaalan väitöskirjan haasteena ja tehtävänä on kääntää näkökulma hallinnollisista ja kirjallisista lähteistä muistelukerrontaan, jossa kertoja rakentaa uudestaan omaa identiteettiään ja luo tulkintoja lapsuudestaan sekä koulunkäynnistään. Muistitiedon analysoimisessa Tuomaala soveltaa brittiläisen oral history -tutkimuksen sekä mikrohistorian tarjoamia lähtökohtia, joissa korostuu toisaalta toimijoiden itseymmärrys sekä omat kokemukset ja tulkinnat maailmasta samalla kun huomio kohdistetaan erilaisten valtajärjestelmien tutkimiseen. Valtajärjestelmien problematisoimisessa Tuomaala tuo mikrohistorian rinnalle ja alakäsitteeksi mikropolitikan käsitteen, jossa paikallistason toiminta näyttäytyy moninaisina vallankäytön muotoina sekä niihin liittyvinä käytäntöinä ja määrittelyinä.

Tuomaala avaa uuden näkökulman haastatteluaineiston tutkimiseen ottaessaan vaikut-

teita ruumiin-fenomenologiasta. Oral historyn tavoitteena on tuoda ihmisten arkikokemuksia historian tutkimuksen piiriin tallentamalla ja analysoimalla suullista historiaa. Siten kirjallisten lähteiden rinnalle on tuotu uusia lähdeaineistoja. Samalla historian tutkimukseen on saatu uusia subjekteja ja 'tavallisten' ihmisten tulkintoja menneisyydestä sekä omasta elämästään. Muistelupuheen tallentamisessa ja analysoimisessa huomio on yleensä kohdistunut kertojien *äänien* esille tuomiseen, mutta Tuomaalan tekemät haastattelut on litemoitu siten, että puheen lisäksi on tallennettu myös eleitä sekä puhetta säestävät tai kommentoivat naurahdukset. Kun haastateltava näyttää käsisään olevia arpia ja kertoo saaneensa ne leikatessaan sirpillä viljaa, työntekoon liittyviä muistelupuhetta ja kokemuksia konkretisoidaan niillä jäljillä, jotka työ on jättänyt ruumiinseen.

Lähdeaineiston laajuus ja teoreettisten lähtökohtien sekä teemojen runsaus tarkoittaa samalla sitä, että Tuomaalan väitöskirjassa on aineksia useampaan tutkimukseen. Tutkimuksen perusteellisuus näkyy myös siinä, että tutkimuksellisen taustan rakentaminen kestää niin pitkään, että varsinaiseen asiaan eli kohtaamistilanteeseen päästään vasta sivulla 116. Kun tutkimuksessa lähdetään liikkeelle taustoittavista käsitteilyluvuista, joissa selvitetään kouluhallintoa ja oppivelvollisuuden rakentamista, se tuottaa sellaisen näkökulman ja tarkastelutavan, joka on hieman ristiriidassa tutkimuksen tavoitteiden kans-

sa. Koska käsittely avataan hallinnollisesta puolesta, koululaiset asettuvat hallinnan kohteiksi ja tätä painopistettä on vaikea muuttaa.

Tuomaala toteaa aikaisemman lapsuuden historian tutkimuksen olleen lähtökohdiltaan instituutiolähtöisiä ja modernisaatiokeskeisiä, mutta hän ei itsekään pysty välttämään eikä kyseenalaistamaan näitä painotuksia. Väitöskirjan tutkimustehtävä ja kysymyksenasettelu on muotoiltu siten, että tutkimuksessa analysoidaan moderniksi kansalaiseksi kasvamista ja suomalaisen lapsuuden modernisoitumista. Modernisoituminen on siis sisäänrakennettu kysymyksenasetteluun, joten sitä ei problematisoida eikä myöskään pohdita sen sisäisiä ristiriitaisuuksia tai vaihtoehtoisia modernisoitumisen malleja.

Valta toistuu sekä tutkimuksen johdannossa että teoriaosuudessa monta kertaa ja hieinan erilaisin painotuksin. Valtaproblematiikan käsittelyssä tulee esille Tuomaalalle ominainen tyyli: hän pohdiskelee ja analysoi valtaa kiinnostavasti ja erilaisin painotuksin, mutta asian pyörittely ei kaikilta osin vie käsittelyä eteenpäin, koska hän ei kiteytä sanottavaansa eikä tee selkeitä johtopäätöksiä pohdiskelunsa päätteeksi. Koska valta ja modernisoituminen ovat tutkimuksen keskeisiä teemoja, olisi ollut kiinnostavaa, jos Tuomaala olisi analysoinut myös agraariyhteisön keinoja ja tapoja kyseenalaistaa modernin vallankäytön muotoja. Tuomaalan käyttämä lähdeaineisto olisi tarjonnut mahdollisuuden lukea ja tulkita tiettyjä aineistois-

sa kuvattuja tilanteita 'vastakarvaan', joissa modernisoituvan yhteiskunnan toimintatavat ja esimerkiksi opettajan auktoriteetti kyseenalaistettiin huumorin keinoin. Agraarikulttuurille ominainen kiistämisen kulttuuri tulee esille monissa tapauksissa, mutta Tuomaala jättää ne paljolti huomioimatta. Tutkimukseen olisi tullut dynaamisempi ote, jos agraariyhteisön sisäiset toimintamekanismit ja tavat kyseenalaistaa erilaisia vallankäytön pyrkimyksiä olisi nostettu paremmin esille. Muistitiedon ja muistelupuheen monitulkintaisuus avaa useita mahdollisia lukureittejä ja tapoja jäsentää aineistoa, mutta Tuomaala sulkee ja jättää huomioimatta ne tulkintatavat, jotka olisivat mahdollistaneet monivivahteisemmän analyysin agraarikulttuurista.

Tutkimuksen yllättävimmät ja kiinnostavimmat tulokset liittyvät tulkintoihin ruumiin fenomenologiasta. Itse asiassa ruumiin fenomenologiasta olisi saanut kokonaan oman tutkimuksensa, koska tätä käsitteilyä olisi ollut mahdollisuus syventää ja laajentaa. Lasten käytöksen, eleiden ja liikkeiden kouluminen on muodostanut keskeisen osan kansakoulun opetusohjelmasta. Esimerkiksi lukemaan oppiminen osoittautuu hämmästyttävän fyysiseksi prosessiksi, jossa oppimista tuettiin nyrkkiin puristetuilla käsillä ja muilla fyysisillä ponnistuksilla. Tutkimuksen parasta antia ovat kuvaukset ja analyysit opetukseen liittyvistä tapojen ja eleiden muokkaamisesta. Kun maalaislasten työtä tekevät kädet kouluttiin siisteiksi, puhtaiksi ja kirjoittaviksi

käsiksi, koulun edustama tapakasvatus ja ruumiinkulttuuri pyrittiin juurruttamaan arkisiin käytäntöihin ja toimintatapoihin. Muistelukerronnassa kuvatut opetustilanteet ovat voimakkaasti fyysisiä, jolloin opettajia arvioidaan ja muistellaan paljolti sen mukaan, miten he ovat kohdelleet oppilaitaan fyysisesti. Tällöin toiseen ääripäähän asettuu ankaraa kasvatussoveltanut opettaja, joka löi karttakepillä sormille tai kiskoi oppilaita korvista, ja toisena ääripäänä on naisopettaja, joka ottaa oppilaan syliinsä lukuopetuksessa ja yrittää fyysisellä läheisyydellä rohkaista oppimaan. Toisaalta koulun vastustaminen ilmeni uhmakkaana ja jopa väkivaltaisena käytöksenä opettajaa ja muita oppilaita kohtaan. Koulu pyrki kurinalaistamaan oppilaita kitkemällä spontaanit reaktiot ja toimintatavat pois, mutta samalla se antoi välineitä opetella uudenlaista itseilmaisua esimerkiksi koulun juhlissa esitettävien näytelmien, runojen ja musiikkiesitysten kautta.

Saara Tuomaala on rakentanut ansiokkaan ja monipuolisen analyysin siitä prosessista, miten maalaislapsista pyrittiin kasvattamaan moderneja nais- ja mieskansalaisia. Kasvatukseen sisäänrakennettu sukupuolijako on samalla yksi esimerkki siitä, kuinka modernisoituvassa yhteiskunnassa luotiin ja vahvistettiin uusia eron tekemisen malleja: kun säätyjako oli menettänyt merkityksensä, luokasta ja sukupuolesta tehtiin uusia erottautumisen ja eron tekemisen kategorioita. Silti modernisoituminen sisälsi myös ristiriitaisia

elementtejä. Tuomaala toteaa useita kertoja, että naisopettajat toimivat tytöille modernin naisen malleina. Oppikirjojen mallikansalainen ja aktiivinen toimija oli kuitenkin mies. Näin teoria ja käytäntö olivat ristiriidassa keskenään.

Anne Ollila